

מנהג ישראל דין

כידוע, נוהגים בלילות חנוכה לשחק במשחקים שונים, הילדים משחקים בסביבוים ואף המבוגרים משחקים במשחקים שונים. מנהג זה, שכמוהו כ"ביטול זמן", נובע מהעובדה שבדרך כלל, חל בעצם ימי החנוכה חגם של הנוצרים וכדי שלא יחשב הלימוד לכבודו של "אותו האיש", התיירו לבטל זמן בלילה הזה. מעשה ונכנס ה"יחם סופר" באחד מלילי חנוכה, שחל בו אותו חג של גויים, לשיבה ומצא שם את התלמידים, בטלים מתורה וחלקם משחקים במשחקים שונים. דפק ה"יחם סופר" על השולחן והכריז: "חישבו על שאלה כל שהיא בהלכה, רְשְמו את השאלה על דף נייר ואל תראו לי, אני אכתוב את התשובה על דף ואחר כך נשווה ונראה, אם קלעה תשובתי לשאלתכם".

כאשר נפתחו הדפים, נמצא כי בדף השאלה נרשם: "מדוע אין לומדים היום?" ואילו בדף התשובה רשם בעל ה"יחם סופר": "מנהג ישראל דין".

התפעלו התלמידים מרוח אלקים של ה"יחם סופר", היסה אותם ה"יחם סופר" ואמר: לא רוח אלקים יש כאן, אלא מחשבה יש כאן, הלא אין לומדים הלילה מהסיבה הידועה, אם כן, הרי לא יכולתם לשאול אותי שאלה בהלכה, פרט לשאלה האחת, זו ששאלתם, כלומר, מדוע אין לומדים הלילה? ושאלה אחת זו, זו התשובה.

על פי "חגי ישראל ומנהגיו"

"מסרת רבים ביד מעטים" (מתוך התפילה)

במלחמת העצמאות, נגר שני של חנוכה תשי"ט, נפלו בקרבות כים פלוגה (פלוגות, היום) חיילי הפלוגה הדתית של הפלמ"ח. הפלוגה הייתה מורכבת כולה מבחורים דתיים וכונתה בני כולם בשם "פלוגת אלקים". הפלוגה נלחמה נגד כפר ערבי ושמו "עיקר סואדין" (היום "קירית גת") ובאותו לילה מר ונמהר, נפלו כולם. לזכרם, כתב אחיו של אחד הלוחמים שנפלו, את השיר הבא:

הַנְרוֹת שׁוֹב דָּלְקוּ. כִּבְּקַל הַשָּׂנִים,

אֶךְ אוֹתָם בַּחוּרִים שֶׁנִּפְדּוּ גְבוּרִים.

אִי-אֶפְשֶׁר לְשַׁכְּחֵם – נְצָקִים מוֹל צִינִים,

כִּי אוֹתָם בַּחוּרִים לְחַמוּ עַל מְשַׁלֵּט –

הִבְיאוּ הַדְרֹר קְבוּסָם שֶׁנִּשְׁמַט,

חוֹלְלוּ בַּשָּׁנִית זֶה גַם הַקֶּה.

שיח

בס"ד

יציאת שבת

5:27

בניסת שבת

4:24

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

שנפלו עקבם בקרבות רמת הגולן במלחמת יום כיפור, תשל"ד

פרשת מקץ-חנוכה, טבת תשע"ז שנה שלוש ושמונה, גליון מס' 10

גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, המחלקה למורשת ישראל

"מעלין בקודש ואין מורדין"

בסדר הדלקת החנוכה, נחלקו בית שמאי ובית הלל: בית שמאי סוברים, שהדלקת הנרות בחנוכה הינה בסדר יורד. ואילו לפי בית הלל, וכך נוהגים כיום להלכה, ההדלקה היא בסדר עולה, כלומר, בכל יום מוסיפים נר עד לשמונה ימים ושמונה נרות חנוכה.

במרא (שבת כא, ב) הובאו שני טעמים לשיטת בית הלל: הראשון - כנגד ימים היוצאים, כלומר, מניין הנרות בכל יום הוא כמניין ימי החנוכה שכבר עברו. הטעם השני שהובא בממרא הוא, ש"מעלין בקודש ואין מורדין". הנ"א בהנהגותיו ל"שולחן ערוך" (א"ו"ח, תרעא, ב) מדייק מהגמרא עצמה, שהטעם של "מעלין בקודש" הוא הטעם העיקרי לשיטת בית הלל והוא שנפסק להלכה.

את הכלל "מעלין בקודש ואין מורדין", ניתן להבין בשני מישורים: הראשון, עליו להוסיף קדושה, להתקדם ולהאיר. על פי טעם זה, בכל יום יומי החנוכה, לשיטת בית הלל, הקודש גדל וכל יום גדול מחברו. להבנת זה, עיקר הטעם הוא חלקו הראשון, "מעלין בקודש".

אולם, ניתן להבין כלל זה גם בדרך צנועה יותר, משעלה הקודש - אין עליו להנמיכו, אין לפגוע במה שעשיתו. שינוי יכול להיות רק כלפי מעלה, אבל לא כלפי מטה. להבנת זה, אין עליו מצווה להוסיף אלא שלא להוריד ולהנמיך. להבנת זה, עיקר הטעם הוא חלקו השני של המשפט, "אין מורדין", וחלקו הראשון, בא לבטא את אפשרות השינוי היחידה האפשרית, העלאה. על פי זה, טעם עליו לומר, שאין שינוי והתקדשות בין ימות החנוכה.

מעיון בגמרות המשתמשות בביטוי זה, נראה בבירור שההבנה הנכונה בממרא היא ההבנה השנייה שהבאנו. נביא רק דוגמא אחת, מפאת הקיצור הנדרש: הגמרא בברכות (כז, ב - כח, א) מספרת על הדתו של רבן גמליאל מנשיאאותו, עקב יחסו לרבי יהושע ומינויו של רבי אלעזר בן עזריה במקומו. לאחר שפייס רבן גמליאל את רבי יהושע, באו חכמים להשיבו לתפקידו, והתלבטו כיצד לנהוג כעת ברבי אלעזר בן עזריה: "היכי נעבד (כיצד ננהג) נְעָרְיָה (נעביר את ראבי"ע מתפקידו המחזק), נמירי (מקובלים אנתנו) מעלין בקדש ואין מורדין! (ממילא, אין לנהוג כן)".

הפתרון שאליה הגיעו חכמים, אינו עיקר עניינו, והייתה חלוקת השבועות בין רבן גמליאל לרבי אלעזר בן עזריה. לצעם הדיון, ניתן לראות, שהגמרא משתמשת בכלל זה בעיקר בחלקו השני, מי שכבר עלה לגדולה - אין להורידו וקוראת את המשפט כך, אם כבר שינוי בקודש - מעלין, אבל העיקר - אין מורדין.

אם נכונים דברינו, ניתן להבין פרט הלכתי נוסף: ב"שולחן ערוך" (א"ו"ח, תרעו, ה) מביא, שבכל יום יש להתחיל את ההדלקה בנר החדש שהתוסיף וטעמו להמשיך להדליק את שאר הנרות.

אם כדברינו, מצוות ההדלקה, לכל השיטות בממרא היא להדליק בכל יום נר (כדון "נר איש וביתו" שבממרא לשיטת התוספות, או כדון "המהדרין" לשיטת הרמב"ם, ואכמ"ל), אלא ש"המהדרין מן המהדרין" - אינם מורדין את הנרות הקודמים מגדולתן, אלא מדליקים נר חדש מדיון מצוות חנוכה, ומשאירים את נרות האתמול מדיון "מעלין בקודש ואין מורדין".

הרב רועי צמיר

גליון זה מוקדש לע"נ ר' יחיאל רבינון ז"ל בן הרב שלמה אשר זלמן זצ"ל נלב"ע ד' בטבת תשס"ט

גליון זה נתקבלה תרומה ממשפחות בני דובינוב' שח"י לע"נ האם, מרת מלכה ביסטריצר ע"ה בת הרב צבי הערש מרגליות זצ"ל נלב"ע שבת חנוכה, ב' בטבת תשס"ד

כמו כן נתקבלה תרומה מאת מרופ' חיים אביב נ"י לע"נ אמו, מרת רייזה בת ר' חיים הרש גרינשפן ע"ה, נלב"ע ה' בטבת תשנ"ג

תנצב"ה

בסיוע כולל "יד ברודמן" רחובות

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי כולל י"ד ברודמן ללימודי תורה ודעות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048 08-4233763
אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach
הדפסה: דפוס ש.הר. רחובות. טל. 08-9475106

בפרשה הקודמת ראינו, שיוסף מצליח להגיע לתפקידי ניהול בכל מקום, אך לא סיפר לנו מדוע. בפרשתנו (כפרק מא), התשובה: יוסף מתגלה בחכמתו ובכושר הביצוע שלו. הוא אינו מסתפק רק בפתרון החלום, כפי שהתבקש, אלא מסיף מיוזמתו עצה מעשית להתמודדות עם הצמי. גרדן הרבה ביטחון אישי, ואמץ יריחצפה לעשות כן! הוא הרי בסך הכל "עבד עברי" שעלה מן הבר, וכבר מרשה לעצמו ליישם למלך האדיר נוכח שריו! אך מה שמצד אותו הוא, הרצון לעזור, במיוחד ביודע איזה אסון צמיו. הוא נאמן למקום מגוריו, למרות היותו עבד מעט זר ואסיר שלא באשמתו. הוא מקיים את מה שהתורה מצווה אותו אחר כך: "לא תמנע מצרי, כי נר היית בארצו" (דברים כג, ח). הוא נשאר שפוי ואף "ראש גדול", למרות שנים לא מעטות בכלא, לא בתנאי כלא ישראלי, ובמה כוחות נפש זה מצרי!

ומה מצדו יוסף? למנות אדם **חכם ונבון**, כדי לבצע את תכניתו שלהלן. ומדוע מונה יוסף שני נוארי חכמה? מטביר **המבין** (מא, מוסקים לג-לה): "**נבון** - יפצע לנהל ולכלכל את חלוקת המזון במצרים בתבונה, לא לבזבז, אלא לתת לכל משפחה בכמות הראויה לה. את הערדים ניתן למכור לארצות אחרות, כדי להשעיר את קומת פרעה. **החכם** - שישכיל לשמור את התבונה שלא תיזקק, ברבות שנות אחסונה. במצרים, בגלל מזג האוויר היבש, אין בעיה מיוחדת לשגר יבולים, אך בכל זאת צריך ידע מקצועי -

חכמה מיוחדת, כגון, לדעת אלו יגדולים לערב יחד, כדי שהאדן ימוע את קלקול השני ודכומה. אך למה למה העניינים? ממה זה יהיה אחראי על מערכת קפידים, וואו (מוסק לד): "**יחפש** את ארץ מצרים קטבע שני השקבעי - מה פשר 'החשש'! או: יש לחלק את הארץ ל-5 מחוזות, כדי להקל על הניהול הכללי. או: בשנות השובע יפרישו חמישית מהיבולים ה"שוטפים" לאגירה במחסני המלך, בערים השונות, וישמרום ל-7 שנות הרעב. הדברים החכמים ודאי נאמרו בלחט, ברהיטות, מתוך ענוה (שם שמים...) ולכן מצאנו בן בעיני פרעה ועבדיו. ניכרים דברי אמת, ופרעה מבקע התפעלות מאישיות יוסף (מוסק לח), ומדגישו לשריו, שחכמת יוסף היא בזכות "רוח אלקים" שבו, כי "קלט" את המסר הסמוי של יוסף, המזכיר כל הזמן את ה', וגם קלט את המוטציונלי הטמון בו. פרעה מביא ליוסף (מוסק לו): "אין נבון וחכם כמך", וכדברי יוסף בהצעתו. ללמדנו, שפרעה הפיקה מקבל את הצעתו ומתכוון למנותו לבצע את המלצותיו, כי כמו שחי העביר דרכו את מרתון החלום, כך גם עורר לו הלאה ביישומים. כדאי לו לבטוח באלקי יוסף, וזהו "קידוש ה"י" אמיתי: עשה ברור, למה הוא ראו למלוכה, בתאום למחשבת יעקב.

מנחם אדלשטיין

שיח באור החיים

"והם לא הכרהו"

במפגש הראשון של יוסף ואחיו במצרים, מתארת התורה כי יוסף הכירם והם לא הכירוהו. "**ויקרא יוסף את שמותיהם והם לא הכירוהו**" (בראשית מב, ח). **רבי חיים בן עטר** מנאר, כי בדרך כלל אם אדם מכיר את חברו - אף חברו מכירו. כך גם היה צריך להיות ההיכרות של יוסף ואחיו. יוסף הכיר את אחיו והגיבוי היהת שנס האחים יכירו את יוסף, אך זה לא היה. זאת, כיוון שיוסף הגיעה לדולה, והאחים לא האמינו שיכול להיות שיוסף יהיה משנה למלך. על כן, לא עלה בדעתם שמי שמדבר איתם הוא אחיהם יוסף: "פירוש, הנם שהוא הכירם לצד שהניחם בחיטות זקן ומבצע אנשי קשתולד הידיעה בלב אחד מנאשנים, וכן בלב השני ותרור בחינת הוכרו, כי הלבנות יגידו סודות נעלמים, כאומרים (משלי כו, יט), 'קקום הפנים ללפנים, כן לב האדם לאדם', ויודקדקו בעיניו, במצח, בדיבור, ויודיעה חולכת ונדולת עד שישלים הפחון. אף על פי כן מודיע הכתוב, שהם לא הכירוהו, והטעם, לצד ראותו פרום המעלות, החלטו בחינה והרזיקו מלקבל משוטב דבר זה" ("אור החיים", בראשית מב, ח, ד"ה ויבד יוסף). יוסף, כי אף שהכירים, אנו מתגלה אליהם, כיוון שמגמתו היא לגרום להם, להאמין בחלומותיו. כשחלם יוסף את החלומות וסיפר להם, הם היו סבורים כי מספר להם חלומות כדי להתנאות עליהם, על אותו משקל טעו יוסף, כי שקר

במהם ואינם אלא מרגלים: "פירוש, לצד שזכר החלומות אשר חלם להם כפי האמת והם חשדוהו כי שקר בפי, ואומר מה שהוא מקוקה להתדול עליהם, גם הוא נתכוון לכפר עינים ו"אור החיים" מ, ט, ד"ה ויבד יוסף). לאחר שהאחים מואשמים בנסיון ריגול, הם עונים ליוסף כי הם באו לאסוף אוכל, וכי הם בני איש אחד. בעל "אור החיים" מוסיף, שהאחים אמרו ליוסף, שגם אם הם היו באים למצרים ללא סיבה, לא היה יעודם לריגול. על אחת כמה וכמה, שהסיבה היודעה שהגיעו האחים בשביל לאסוף אוכל, היא הנוחחה שלא באו לרגל: "פירוש, דבר זה אין מקום לחושטו בו, הנם שהייתו באים בלא סיבה. ועוד יעבדו באוי וגו' - פירוש, סיבת ביאתנו הלא היא יודעה וגלויה" ("אור החיים", בראשית מב, י, ד"ה לא אדוני). בנוסף אמורים האחים ליוסף, כי כללה הריגול הם שלחת אנשים שונים לא בני משפחה אחת. זאת על מנת, שכל אחד יכול יהיה לחבון הדבר לפי שלכל משפחה. כך מצפני, שגם האחים הגיעו בשערים נפרדים ובכך רמזו ליוסף שאינם מרגלים. בנוסף לכך, אף אמרו האחים שהם כנים, מה שלא מצוי תחת לשונם של מרגלים: "כינים אחרוני, פירוש, אפר שמדיעיים עצמם ויעדק כי הם כנים, כי הוא הפך משפט המרגלים שלא יודיעו עצמם מעצמם" ("אור החיים", בראשית מב, יא, ד"ה כנים אחרני). למרות כל זאת, יוסף בחר להעמידם בנסיון, לראות האם הם כנים או לא. יוסף הפך מהם, שיימרו לו אח אחד מהם, עד שיביאו את אחיהם הקטן. בכך יראה ליוסף, כי הם סומכים עליו ויש ביניהם אמון רב, וכי הם מאמינים שחלומם יתקיים וכל השבטים יסתחוו לו.

הרב אבי שיח

פינת ההלכה

"לחם משנה" (ד)

כזית וכביצה מלחם אחר, וכן משט דברי הרמ"א (סימן קסד, סעיף א), אולם, ב"שמירת שבת כהלכתה" (שם, הערה טו) הביא **מהרב שלמה הלמן אויערבך**, שגם אם המסובים מקבלים פחות מכזית מה"לחם משנה", הרי הם מקיימים בזה מצוות "לחם משנה" וישלמו את שיעור הכזית מלחם אחר.

ב. שאר המסובים - ב"שולחן ערוך הרב" (רעז, ס"ד) כתב, שאם המסובים אינם עומדים מה"לחם משנה" (על כל פנים משתן) - אינם יוצאים ידי חובת "לחם משנה", אף ששימרו את ברכת "המוציא" מהבוצע, והביאו ה"ספנה ברורה" (קדש, סקפ"ו).

לאור זאת, כתב **הרב שטרנבוך** ("הגדה של פסח", עמוד צו), שבי"לית הסדר - בעל הבית יזהיר את שאר המסובים שלשם "מצוות משנה", על איבולו רק מהסגות המיוחנות על גבי השולחן אלא שיאכלו גם קצת מהמצות של בעל הבית, כדי שיביאו ידו חובת "לחם משנה", אמנם, הוא מוסיף, שאם יביא את כל המצות סמוך למצות שלו, כאשר הוא בוצע, גם שאר המצות נחשבות כ"לחם משנה", אף שבפועל בצע רק על המצות שלו, ובאופן שכזה יכולים המסובים לאכול משאר המצות ולא רק משל בעל הבית.

ב"שמירת שבת כהלכתה" כתב, שלכן בי"לית הסדר" עדיף להניח ב מצות במי לא אחד מהמצות.

הרב אריה יוזל

מהדרין מן המהדרין

חג החנוכה, אותו אנו חוגגים שמונה ימים בהלל והודאה ובפרסומי ניסא, נראה להיות בן חורג במסגרת חגי ישראל. על אף שהתקשורת מרד החשמונאים והנסיים שקרו במהלכו, קדמו לתקופת המשה, אין שום איזכור של החג במשנה. אנו נתקלים בחג החנוכה, כבדרך אגב, בגמרא (שבת כא, א), כאשר הגמרא עוסקת בשמנים הכשריים להדלקת נר של שבת, היא אומרת: "פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת - מדליקין בהן בחנוכה, בין בחול בין בשבת". ואז, כדי להסביר "קמיא טחכה", מביאה הגמרא גם ציטוט מתוך מגילת תענית, שהמסובי על מה נקבעו ימי החנוכה.

ספר החשמונאים, מתאר את התיאור הבא, לסיבה שהביאה לפרוץ המרד: "יניהי כאשר באו פקדי המלך [אנטיוכוס] עיר מודיעת להעביר את העם מתורת ה' לעבודת האלילים ולזכוח להם... וינאשר שרי המלך אל מתניתו לאמר: הן איש נגיד ונכבד אתה עקרב עמך ומספר בניך רבים... לכן, קרב נא אתה ראשונה למשות את מצנת המלך, כאשר עשו בכל מדינות מלכותו וגם כל אנשי יהודה וירושלים... וינאש מתניתו את קולו ויאמר: אם אנש יסור כל עבדי המלך, הן גוי מאלהיו וישמעון לקולו [של המלך] להמיר את חקות אבותיהם, לא כן אנכי ומשפחתי, כי לא נסור ימין ושמאל מאחרי חקות אבותינו... וינש איש מבני ישראל לעני כל הנבצים, אל הבמה אשר במודיעת לזבח וזב

"חנוך לנער"

כאשר צנה המלך, נרא מתניתו וינש לבבו ונתבער קנטאו על תורת אלקיו. וינך בחמתו אל האינש וימיתוהו וגם את הפקדי חסות ויחץ את הבמה".

חשוב לזכור, כי אירוע זה התרחש זמן רב אחרי תחילת שלטונו של אנטיוכוס אפיפנס על ארץ ישראל, זמן ממושך אחרי שגזרו הגזירות וצריכה להשאל השאלה: מדוע חיכה מתניתו עד שהרעה הגיע אליו ממש, כדי להרים את נס המרד? מה גם שעל פי המתואר בספר חשמונאים, קדמו לו רבים וטובים מבני ישראל שנסו אל ההרים ואל המערות. יתכן, שהתשובה נעצה בצעם התיאור. רבים, רבים מקרב ישראל, נהו אחרי התרבות היוונית. התרחו באוניברסיטאים, התיבשו בחינות נמולים ולא קיימו את מצוות התורה. בעם ככללו, שררה השאיפה "להשתלב במרחב התרבותי", כקיימתו של ינש, בחכמת היוונית ובאפשרויות שתרבות זו פותחת כביכול לפניו, כל שוחר "התרבות".

כל עוד הגזירות הן חיצוניות ואין שיתוף מעולה מצד חלקים בעם, קיים סיכוי לעמוד בגזירות. אך כאשר חלקים בעם משתפים מעלה ואף נהנים מכך, כאן קיימת הסכנה האמיתית ובאן צריך לצאת ולהלחם בתופעה הזו הפנימית והן החיצונית.

נפתלי יערי